

*Стаття надійшла до редакції 14.04.2017**Перевірено на плагіат 09.10.2017 р.**унікальність – 96.46%*

УДК 81' = 111

МОВЛЕННЄВІ ТАКТИКИ В ЛАТИНСЬКІЙ ХУДОЖНЬО-МОВНІЙ ТРАДИЦІЇ (на матеріалі «Енеїди» Вергілія)

Лефтерова Ольга Миколаївна, ollef@inbox.ru

кандид. філол. наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Інститут філології

Стаття присвячена питанням дослідження комунікативних тактики та стратегій в латинській художньо-мовній традиції. На сучасному етапі аналіз комунікативної поведінки людини є важливим аспектом дослідження в контексті антропоцентричної лінгвістики. Комунікативні потреби мовця визначаються його комунікативними намірами, які, в свою чергу, впливають на вибір комунікативних стратегій і тактик всіх учасників комунікативного акту. Як наголошується в низці досліджень, комунікативна діяльність людини обов'язково обумовлюється і його моральними принципами. Оскільки мова відіграє визначальну роль у розвитку індивідуальності людини, вже античні риторичні і філософські звертали увагу на роль мови в емоційному і соціальному розвитку особистості. Аналіз античного дискурсу є важливою ланкою в дослідженні комунікативних стратегій, оскільки саме в античному дискурсі сучасні науковці можуть віднайти як традиційне, так і нове, суголосне сьогоденню. Дослідження комунікативних тактик в тексті «Енеїди» Вергілія не тільки дозволяє схарактеризувати мовленнєву поведінку головних персонажів поеми, але й торкнутися питань їх психологічних характеристик.

Ключові слова: *комунікативні тактики, стратегія, комунікативна культура, мовленнєва поведінка, комунікативний акт.*

РЕЧЕВЫЕ ТАКТИКИ В ЛАТИНСКОЙ КУЛЬТУРНО-ЯЗЫКОВОЙ ТРАДИЦИИ (НА МАТЕРИАЛЕ «ЭНЕИДЫ» ВЕРГИЛИЯ)

Лефтерова О.Н., ollef@inbox.ru

канд. филол. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,

Институт филологии

Статья посвящена вопросам исследования коммуникативных тактик и стратегий в латинской художественно-языковой традиции. На современном этапе анализ коммуникативного поведения человека является важным аспектом

Problems of classical philology and neohellenic studies

© *Lefterova O., ollef@inbox.ru*

Speech Tactics in The Latin Language Tradition (a study of Virgil's Aeneid)
(in Ukrainian)

исследования в контексте антропоцентрической лингвистики. Коммуникативные потребности говорящего определяются его коммуникативными намерениями, которые, в свою очередь, влияют на выбор коммуникативных стратегий и тактик всех участников коммуникативного акта. Как отмечается в ряде исследований, коммуникативная деятельность человека обязательно обуславливается и его моральными принципами. Поскольку язык играет определяющую роль в развитии индивидуальности человека, уже античные риторы и философы обращали внимание на роль языка в эмоциональном и социальном развитии личности. Анализ античного дискурса является важным звеном в исследовании коммуникативных стратегий, поскольку именно в античном дискурсе современные исследователи могут найти как традиционное, так и новое, созвучное современности. Исследование коммуникативных тактик в тексте поэмы «Энеида» Вергилия не только позволяют охарактеризовать речевое поведение главных персонажей поэмы, но и затронуть вопросы их психологических характеристик.

Ключевые слова: коммуникативные тактики, стратегия, коммуникативная культура, речевое поведение, речевой акт.

SPEECH TACTICS IN THE LATIN LANGUAGE TRADITION (A STUDY OF VIRGIL'S AENEID)

Lefterova O. N., ollef@inbox.ru

PhD., assistant professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Philology

The article is devoted to the issues of researching communicative tactics and strategies in Latin fiction language tradition. Now day the study of communicative behavior is one of the impotent research areas of anthropocentric linguistics. The communicative needs of speakers are implemented in communicative intentions. The basis of speech communicative strategy or communicative strategy is common intention of a speaker. As language plays very important role in the development of a person personality scientists pay attention to the Role of language in intellectual development, emotional development and social development. The analysis of antique discourse is an important ling in research of communicative strategies as it is in the antique discourse that modern scholars can find both the traditional and the new in line with modernity. Research of communicative tactics ion the text of Virgil's poem " The Aeneid " not only has enabled to characterize the speech of main characters but also to touch upon the issues of their psychological portraits.

Key words: communicative tactics, strategy, culture of communication, speech behaviour, speech act.

Спілкування людини як соціальної істоти зумовлене багатьма чинниками, найважливішим серед яких є комунікативна культура. Комунікативна культура особистості та її етичні установки, які формується в процесі культурного розвитку особистості, по-різному визначають комунікативну природу кожного

Проблеми класичної філології та неоелліністики

© *Лефтерова О. М., ollef@inbox.ru*

**Мовленнєві тактики в латинській художньо-мовній традиції (на матеріалі «Енеїди» Вергілія)
(Українською)**

конкретного індивіда в конкретній ситуації мовного спілкування. Звичайно ж, цей аспект соціальної поведінки фіксується й у мистецьких творах, зокрема різні прояви комунікативної культури з характерними для того чи того типу суспільства рисами можна бачити в релігійній, філософській, художній літературі народів світу. Питання про те, якою має бути програма мовних дій, аби комунікація була успішною, з давніх-давен цікавило й античних філософів та риторів (Платон, Аристотель, Горгій, Лісій).

Проблема комунікації й сьогодні перебуває в центрі уваги дослідників. Вибір комунікативних стратегій, які реалізують прагматичну установку мовця, визначається багатьма чинниками. «Суб'єкт комунікації одночасно є суб'єктом моралі. Моральні принципи людини обов'язково реалізуються в її діяльності, в тому числі комунікативній. Етичні норми обумовлені світоглядними позиціями, з яких принципово важливими є антропологічні погляди особистості, що визначають її місце у світі і її ставлення до світу». [Ворожбитова 2017].

Ця теза корелює з одним із головних тверджень античних софістів, згідно з яким особистісно орієнтована риторична програма зумовлюється самим мовцем, його етичними та світоглядними установками. Тому важливою ланкою в дослідженні комунікативних стратегій є аналіз античного дискурсу, оскільки новітні дослідження, найоригінальніші сучасні комунікативні технології насправді виявляються переломленими крізь призму сучасності античними ідеями.

Метою нашого дослідження є розгляд характеру та реалізації комунікативних стратегій у латинській художньо-мовній традиції на прикладі IV книги «Енеїди» Вергілія. Як зазначається в численних наукових дослідженнях з лінгвістики та лінгвопсихології, художня (віртуальна) комунікація (текст) є зліпком реальної комунікації та реальної поведінки людини. [Снитко 2016].

Розгляньмо відомий сюжет із Енеєм та Дідонею. Образ Енея по-різному трактується в макроконтексті європейської культури й не має однозначної оцінки. Водночас образ Дідони дослідники майже одноставно називають найдраматичнішим образом римської літератури, її поведінку – характерною поведінкою покинутої жінки [Monti, 1981, 69.], а «Енеїду» – поемою саме про Дідону та єдиною римською трагедією [Poschl, 1964, 129]. Аналіз текстового матеріалу в аспекті комунікативних стратегій дасть змогу не лише окреслити специфічні особливості мовної поведінки Енея та Дідони, а й намалювати їхні психологічні портрети.

У сучасній науковій літературі термін «комунікативна стратегія» має багато інтерпретацій. Його трактують то як «частину комунікативної поведінки» (В. Б. Кашкін), то як «результат, на який спрямовано

комунікативний акт» (Е. В. Ключєва), то як «загальну рамку, канву поведінки» (Е. П. Черногрудова). У цій статті під комунікативною стратегією ми розуміємо певну програму мовних дій, яку мовець обирає відповідно до своїх прагматичних настанов. [Снитко 2016]. Визначальними у виборі комунікативних стратегій від часів античних софістів і до сьогодні залишаються моральні орієнтири та світоглядні цінності індивіда. Комунікативні стратегії поділяються на кооперативні та некооперативні. Кооперативні стратегії виключають авторитарну модель і ґрунтуються на етичних нормах (А. А. Івін). В основі некооперативних стратегій лежить авторитарна модель, бажання ініціатора спілкування домінувати і створювати свою ієрархію в системі соціальних стосунків. А. К. Михальська називає представників такої моделі поведінки носіями культури монологу. Їм притаманний гіпертрофований егоцентризм, неприйняття всього того, що не відповідає їхнім власним стандартам, тощо.

Отже, проаналізуємо систему комунікативних стратегій у тексті IV книги «Енеїди» Вергілія на прикладі промов Енея і Дідони. У книзі IV «Енеїди» прощання Дідони й Енея подано в драматичній формі. Три промови йдуть одна за одною: промова Дідони після того, як вона випадково («*Fama*» – через чутки) дізнається про приготування Енея та його намір залишити Карфаген і відплисти в Італію (305–330); відповідь Енея, який відхиляє звинувачення Дідони й виправдовує свій від'їзд (333–360) і, нарешті, швидка відповідь Дідони, яка переходить на крик і в розпачі проклинає свого колишнього коханого (365–387). А на самому початку книги IV поет, випереджаючи драматичний діалог Енея та Дідони, мотивує вчинки та мову Енея, розповідаючи про рішення Юпітера покласти край перебуванню героя в Карфагені. Юпітер послав Меркурія до Енея з наказом негайно залишити Карфаген. Меркурій знайшов Енея, коли той стежив за розбудовою Карфагена (260). Еней був одягнений у розкішні шати, які подарувала йому Дідона. (Ця маленька ремарка необхідна для коректного розуміння особливостей комунікативних стратегій, які застосовуються в конкретній ситуації мовного спілкування). Реакція Енея була негайною та рішучою (ряд.281–282): 281 *ardet abire fuga dulcisque relinquere terras, attonitus tanto monitu imperioque deorum* [Віргілій 1891, 139].

Єдине, що спричинило тривогу і стурбованість Енея, – як сказати розлюченій (несамовитій) цариці (283: «*Furentem*») про необхідність негайно полишити Карфаген; які слова знайти, щоб повідомити їй про це; як зважитися на таку складну й відповідальну розмову. Еней віддає наказ своїм соратникам негайно почати підготовку до відплиття, але сам ще зволікає з розмовою (ряд.293–294).

Поет описує не лише безпосередню ситуацію, в якій Еней повинен говорити з Дідоною, а й те, як герой заздалегідь обмірковує свою промову:

Проблеми класичної філології та неоелліністики

© *Лефтерова О. М., ollef@inbox.ru*

Мовленнєві тактики в латинській художньо-мовній традиції (на матеріалі «Енеїди» Вергілія)
(Українською)

труднощі, які він добре розуміє, та реальну оцінку ситуації – де йому взяти відваги та з чого почати. Еней розглядає всілякі варіанти пояснення з Дідоною [Виргилий 1891, 139].

Проте, обміркувавши ситуацію, вирішує нічого не говорити відразу, а чекати слушного моменту (ряд. 293–294): *temptaturum aditus et, quae mollissima fandi tempora, quis rebus dexter modus. ocius omnes* [Виргилий 1891, 139]. Однак метушня, поголос (298: «*impria Fama*» – досл. чутка) донесли до Дідони звістку про те, що задумав Еней, не повідомивши її. Розлючена Дідона негайно вимагає в Енея пояснення (300–303).

Аналіз промов. **Перша промова Дідони** починається *ex abrupto* (без попередньої підготовки, раптово) [Виргилий 1891, 139-140]. У першій частині «*ab aduersarii persona*», «від третьої особи», називаючи себе *moritura Dido*, Дідона звинувачує Енея в *dissimulatio* (лицемірстві), *perfidia* (віроломство), і *nefas* (блудності). У другій частині вона звинувачує вже «*a sua persona*», «від себе самої», в тому, що він забув їхню любов, свої зобов'язання, й нагадує Енею про все те добро, яке вона для нього зробила відтоді, коли він ступив на землю Карфагену. Головна частина промови Дідони – це спроба переконати Енея відмовитися від наміру залишити Карфаген. Спочатку вона розмірковує про небезпеку навігації взимку (309–313), потім благає Енея змінити рішення й намагається схилити його на свій бік, нагадуючи йому про їхнє минуле та про їхній шлюб [Виргилий 1891, 140].

Вона благає Енея мати до неї співчуття й не полишати її на поталу ворогам, Не осоромити її та не знеславити, бо вона пожертвувала соромом (*pudor*) і доброю славою (*fama*) заради нього [Виргилий 1891, 140]. Нарешті, вона несамовито кричить, що якби в неї була дитина, вона б не відчувала б себе такою покинутою [Виргилий 1891, 140-141].

У цьому текстовому фрагменті вживання «*raguulus*», прикметника зі зменшувальним суфіксом, можна розглядати як маркер зміни тональності. Промова Дідони від звинувачально-викривальної на початку перетворюється на благально-тужливу. Умовляючи Енея відмовитися від його намірів, Дідона наводить низку розумних, на її погляд, доказів на користь того, щоб Еней залишився у Карфагені.

Промова Енея. Далі йде відповідь Енея. Та спочатку Вергілій описує реакцію свого героя на палку промову Дідони. Еней уважно дивиться на Дідону, слухає її, але думає про застереження Юпітера й намагається придушити у своєму серці журбу (332: «*obnixus curam sub corde premebat*»). Тут варто звернути увагу на те, що значення латинського слова «*cura*» може трактуватися амбівалентно: як любовна туга або як тривога, біль загалом. Якщо «*cura*» сприймати у першому значенні («любовна туга»), то ці рядки свідчать про любов Енея до Дідони. До того ж цей рядок можна розглядати як суголосний із

наступним (395) рядком «*multa gemens magnoque animum labefactus amore*» («хоча від любові знемагає сердешний»), де іменник «*amor*» вживається у своєму прямому значенні. З іншого боку, іменник «*cura*» може інтерпретуватися і як неприємні відчуття, породженні необхідністю розмови з Дідоною. Вживаючи слово «*cura*» в цьому фрагменті, Вергілій дуже точно відображає амбівалентність ставлення Енея до Дідони. На любовні переживання Енея та на його складний психологічний стан вказує також коннотативне значення дієслова «*premebat*», вжитого в Imperfectum (дослівно: «Насилу він намагався задушити муку у глибині серця»). Після довгого мовчання (на що вказує прислівник «*tandem*» – «нарешті», з якого й починається 333 рядок), Еней відповідає Дідоні коротко: 334 *tandem pausa refert: «ego te, quae plurima fando enumerare vales, numquam, regina, negabo»*. [Виргілій 1891, 141]. Його відповідь відрізняється від промови Дідони: Еней обстоює свій намір залишити Карфаген і перераховує причини, через які не може відмовитися від свого задуму. У вступній частині він висловлює повагу до своєї співрозмовниці: каже, що цілком усвідомлює, скільки вона зробила для нього, і розуміє рівень її заслуг перед ним, а також обіцяє не забувати її ніколи. Цей вступ має дещо пом'якшити гнів і заспокоїти Дідону. Тон дуже ввічливий, але водночас Еней виразно дає зрозуміти Дідоні, яку роль він тепер обирає для себе: спочатку він називає Дідону не по імені, а царицею (334: «*regina*»), відновлюючи між ними дистанцію й апелюючи до її соціального статусу. Перераховуючи її заслуги, Еней говорить про це вже в минулому часі: «*promeritum*» («у тебе були заслуги переді мною»), тим самим вказуючи, що їхні стосунки не мають майбутнього. Його слова є бездоганно ввічливими й виключають будь-який натяк на фамільярність, у всякому разі, зараз і в майбутньому: ватажок (проводир) звертається до цариці. І лише звертаючись до Дідони й називаючи Дідону Еліссю, її другим іменем, Еней визнає певну інтимність їхніх стосунків у минулому.

Наступний рядок починається словами «*pro te pausa loquar*» («я скажу кілька слів по суті справи, тобто щоб виправдати себе, я багато говорити не буду») [Виргілій 1891, 141]. Вживання цього виразу свідчить про те, що відповідь Енея Дідоні буде короткою. З одного боку, стислість – це риса людини, впевненої в собі, вона не передбачає багатослів'я і довгих пояснень; з іншого боку, – це і прояв, і запорука щирості.

Отже, Еней захищається проти звинувачень, що містилися в *suasoria* Дідони: а саме, звинувачення, що він хоче приховати свою втечу, та звинувачення, що він порушив шлюбні обітниці. Проти першого звинувачення Дідони Еней говорить: «*Neque abscondere speravi*», – вживаючи просте заперечення. Що ж стосується другого звинувачення, ватажок нагадує цариці, що між ними ніколи не було здійснено церемонії шлюбу і що він не прийшов

Проблеми класичної філології та неоеелліністики

© Лефтерова О. М., ollef@inbox.ru

Мовленнєві тактики в латинській художньо-мовній традиції (на матеріалі «Енеїди» Вергілія)
(Українською)

до Лівії з метою одружитися на ній. Тон Енея – сухий і впевнений, що виключає будь-які розлогі дискусії з цього приводу: йдеться про захист його репутації. Також варто звернути увагу на коректні висловлювання Енея: він не звинувачує Дідону в її помилці «*ne finge*» («не вигадуй»), він просто виправляє її твердження й інсинуації, які вона робить у властивій їй авторитарної манері.

Вводячи в текст дієслово «*fingere*» (ряд. 338) у формі імператива: *fīnxi*, *fictum*, *-ere* (вигадувати, брехати), а не «*invenire*», поет тим самим наголошує, що всі деталі звинувачення Дідони для Енея є лише її вигадкою. Справедливість цієї тези підтверджується й тим, що в наступних рядках тексту, автор вживає дієслова «*excogitare*, *imaginari*» – слова, нейтральні за значенням, які здавалися б доречнішими для імперативу (7.438; 8.42; 11.364). Категорично розвінчуючи припущення, що він намагався приховати свою втечу й заперечуючи факт свого наміру коли-небудь одружитися з царицею Карфагена, Еней говорить до Дідони просто, не вдаючись до складних метафоричних зворотів і синтактичних конструкцій. У стриманій манері, але водночас час дуже чітко й наполегливо, він намагається пояснити Дідоні, що вона помилялася, вважаючи їхній зв'язок шлюбом. Обґрунтовуючи свою поведінку, Еней вказує на три сили, які роблять рішучим його намір полишити Карфаген: (1) *pietas* стосовно батька (351–353); (2) *pietas* стосовно свого сина (354–355); і, найголовніше, *pietas* стосовно богів.

Висновок Енея короткий і знову категоричний: він наполягає, щоб Дідона перестала мучити і його, і себе виявами свого кохання та скаргами (*querela*). Таким чином, Еней (333–344) відповідає послідовно на всі звинувачення Дідони (приховування свого відплиття, порушення шлюбних обітниць, преференції Італії в порівнянні з Троєю), але цілковито уникає обговорення його рішень і її спроб розжалобити та зворушити його виявами кохання. Звинуваченнями Дідони, що мають приватний характер, Еней протиставляє нагальні причини, які мотивують його дії. Вони не визначаються ні його, ні її бажаннями, тому Еней просить Дідону не ставити під сумнів його вибір і не мучити їх обох скаргами та наріканнями. *360 desine meque tuis incendere teque querellis. Italiam non sponte sequor*» [Виргилий 1891,142] «Так перестань же себе і мене голосіннями мучити. Я не з волі своєї пливу до Італії».

Друга промова Дідони. Реакція розпаленої («*Accensa*») Дідони однозначна: вона звинувачує Енея в бездушності, віроломстві, жорстокості (365-373), вона кричить у розпачі й нагадує знову про те, як допомогла Енею та його соратникам, коли вони зазнали кораблетрощі (373–375), із сарказмом говорить про вимоги оракула Аполлона та накази Юпітера, на які посилається Еней (376–380). Дідона проклинає свого коханого й бажає йому страшної кари. Нарешті, вона повідомляє, що збирається накласти на себе руки й ітиме тінню за ним усюди (ряд.384–386) [Виргилий 1891, 143].

Висновки. Таким чином, у трьох розглянутих промовах було проаналізовано мовну поведінку Енея, яка реалізувалася через кооперативну комунікативну стратегію, та мовну поведінку Дідони, яка реалізувалася через некооперативну комунікативну стратегію. Еней робить спробу врегулювати конфліктну ситуацію мирно. Його мова є стислою, виваженою й нейтрально забарвленою. Не маючи можливості усунути свої суперечності з Дідоною, він робить спробу зменшити гостроту конфлікту. Апелюючи до соціального статусу Дідони, Еней намагається уникати суджень та оцінок, які могли би принизити її жіночу гідність. Він докладає чималих зусиль, аби звести до мінімуму емоційну складову їхньої розмови, аби не травмувати їх обох. Еней робить спроби зацентувати увагу Дідони на логічній аргументації, щоб максимально послабити її душевні страждання.

Однак Дідона, яка перебуває під впливом своїх емоцій, не тільки не бажає дослуховуватися до аргументів Енея, а й намагається розбудити в ньому почуття провини то розповідями про його зраду, то наріканнями на свою самотність, то скаргами на відсутність дитини. Щоб не дозволити Дідоні втягнути себе в конфліктну розмову, Еней застосовує метод, який у сучасній науці називається «методом психологічного відчуження» [Психологічний словник].

Дистанціюючись від колишніх любовних стосунків із Дідоною через відновлення їхнього соціального статусу (ти – цариця, я – ватажок, ти маєш свої землі, своє царство, мені ще все це треба створити), Еней дивиться на ситуацію немовби відсторонено, без емоцій, спокійно оцінюючи конфлікт і розмірковуючи конструктивно (тому він чекає на відповідний момент, щоб повідомити Дідоні про своє рішення й уникнути її спонтанних емоцій). У промові Енея хоч і відображаються його внутрішньоособистісні суперечності, проте обрана ним комунікативна стратегія, побудована на тактиці турботи, тактиці ділового інтересу, тактиці аргументації, свідчить про можливість швидкого розв'язання цих внутрішніх протиріч. Комунікативна стратегія, обрана Дідоною, реалізується за допомогою тактики нав'язування зобов'язань, тактики вираження образи, докори, сарказму, що свідчить про глибокий внутрішній нерозв'язний конфлікт у вигляді ноогенного неврозу [Франкл 2001], спровокований духовними проблемами особистості (особиста драма Дідони, основи якої були закладені задовго до появи Енея в Карфагені). До того ж, використовуючи такі мовні техніки, як драматизація ситуації, акцентуація увагу на фактах із життя, спогади про надані послуги, Дідона марно намагається маніпулювати Енеєм, змушуючи його відчути провину. Еней залишається категоричним у своєму рішенні, чим ще більше розпалює обурену царицю.

Однак на запитання, чи міг би (хоча б теоретично) цей конфлікт мати позитивний розв'язок, навряд чи можливо дати однозначну відповідь.

Проблеми класичної філології та неоелліністики

© *Лефтерова О. М., ollef@inbox.ru*

**Мовленнєві тактики в латинській художньо-мовній традиції (на матеріалі «Енеїди» Вергілія)
(Українською)**

Кожна епоха дає свої оцінки. Кожен критик підходить із мірками соціально-психологічних і комунікативних моделей свого часу. Наприкінці XVIII ст. французький поет і перекладач абат Деліль визнавав: «якщо коханець Дідони й готовий був її полишити, то він би міг їй сказати про це у м'якіших виразах, його відповідь мала би бути люб'язнішою, висловивши визнання та жаль» [Delille, L'Énéide 1804, 124]. На початку XX ст. професор латинської поезії Огюстен Карто був збентежений «крижаним і дуже образливим тоном» Енея, зауваживши: «Слід гадати, що Вергілій вкладає в уста Енея цю сумнівну відповідь через страшенне нерозуміння, оскільки не відчував недоречність такого тону, й, можливо, автору не вистачило вишуканості та смаку» [Cartault 1926, 319-320]. Жак Перре, наш сучасник, відомий латиніст, зазначає: «Не думаймо, що в такій ситуації Вергілій хотів змусити Енея вимовляти порожні банальності, загорнуті у правильні слова» [Perret 1999, 1]. Ті ж зауваження є у Гілберта Гаєта, відомого американського латиніста XX в. Зокрема, вчений пише про те, що Вергілій навмисно вклав в уста Енея недоречну мову, не уточнюючи її недоречності, але визнаючи її вишуканість. [Highet, 1972, 75]. Різні й несхожі між собою роздуми й оцінки дослідників, що належать до різних епох, підтверджують думку про те, що вибір комунікативних стратегій пов'язується з комунікативною культурою особистості й залежить від етичних установок, які змінюються на різних етапах людського суспільства, зокрема стосовно ставлення до жінки, чутливості – до емоційного стану співрозмовця тощо.

Однак навряд чи можна погодитися з тезою про недоречність мови Енея, яка червоною ниткою проходить у всіх цитованих висловлюваннях. Виходячи із завдань, які Еней сам поставив перед собою, мова Енея є цілком доречною, реалізовані ним комунікативні стратегії загалом вважаються вельми успішними, і в іншій ситуації вони могли би привести до бажаного результату, оскільки внутрішньоособистісні суперечності Енея є легко розв'язуваними. Головна проблема Дідони, що знайшла своє вираження у виборі та застосуванні нею некооперативної стратегії комунікації, на наш погляд, насправді полягає насамперед у нерозв'язному внутрішньому особистісному конфлікті, який був спровокований не конкретною стресовою ситуацією (необхідністю для Енея покинути Карфаген), а душевним надламом цариці, яка продовжувала залишатися при цьому звичайною жінкою, що потребувала підтримки. Цей надлам стався ще задовго до знайомства з Енеєм та її переселення в Карфаген, що призвело до втрати Діданою сенсу життя і екзистенціального вакууму. Лише за відсутності цього нерозв'язного внутрішнього конфлікту Дідона могла би прийняти аргументацію Енея, відпустивши його й благословивши на подвиги, що доводить: застосування кооперативних стратегій у діалозі далеко не завжди приводить до успіху, оскільки кооперація в діалозі передбачає не стільки односторонні кроки та дії одного з учасників, скільки взаємодію.

Problems of classical philology and neohellenic studies

© *Lefterova O., ollef@inbox.ru*

Speech Tactics in The Latin Language Tradition (a study of Virgil's Aeneid)
(in Ukrainian)

Розроблені сучасними вченими стратегії зовсім не є панацеєю за відсутності розуміння особистості та/або стану співрозмовця.

Література:

1. *Ворожбитова, А.А., Бернесева, О.Ю.* Лингвориторическая организация психолого-прагматического дискурса (на материале популярных книжных серий о достижении успеха): монография / А. А. Ворожбитова, О. Ю. Бернесева. – 2-е изд., стер. – Москва: ФЛИНТА, 2014. – 197 с.
2. *Вергилий.* Энеида. Полное издание в 1 т. / С введ., [предисл.] и коммент. Д. И. Нагуевского. Казань, 1891. – 906 с.
3. *Слухай, Н.В.* Суггестия коммуникация: лингвистическое программирование поведения человека : учеб.-метод. пос. / Н.В. Слухай. – К. : ИПЦ "Киевский университет", 2012. – 319 с.
4. *Снитко, Е. С.* Коммуникативная стратегия поощрения и речевые тактики ее реализации [Электронный ресурс] / Е. С. Снитко // Русистика. – Вып. 7. – 2007. – Режим доступа: <http://uapryal.com.ua/scientific-section/snitko-e-s-kommunikativnaya-strategiya> [див. 02.02.2017].
5. *Психологический словарь* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.psychologist.ru/dictionary_of_terms/index.htm?id=46 [див. 04.02.2016].
6. *Франкл, В.* Теория и терапия неврозов: Введение в логотерапию и экзистенциальный анализ [Электронный ресурс] / В. Франкл / Пер. с нем. СПб.: Речь, 2001. – 234 с. – Режим доступа: http://www.krotov.info/lib_sec/21_f/fra/nkl_02.htm [див. 04.02.2016].
7. *Cartult.* L'art de Virgile dans L'Eneide / Cartult. – Paris, 1926. – 181 p.
8. *Delille, J.* (trad.), L'Énéide / J. Delille. – Т. 2. – Paris, 1804. – 354 p.
9. *Highet, G.* The speeches in Vergil's Aeneid / G. Highet. – Princeton NJ, 1972. – 589 p.
10. *Monti, R. C.* The Dido Episode and the Aeneid / R. C. Monti. – Leiden, 1981. – 543 p.
11. *Perretéd, J.* Virgile, L'Énéide, livres I-IV / J. Perretéd. – Paris, Les Belles Lettres, C.U.F., 2e éd, 1999. – 287p.
12. *Poschl, V.* Die Dichtkunst Virgils / V. Poschl. – Wien, 1964. – 452 p.

Reference:

1. *Vorozhbytova A.A., Berneseva O.U.* *Lynhvorytorycheskaya orhanyzatsyya psykhologo-prahmatycheskoho dyskursu (na materyale populyarnykh knyzhnykh seryy o dostyzenyy uspekha): monohrafyya* [Lingvorithoric organization of psycho-pragmatic discourse (based on the material of popular books series about reaching the success)]. Moskow, Flinta, 2014. 197 p. (In Rus.)
2. *Verhylyi. Eneida.* [Eneida]. Kazan, 1891. 906 p. (In Rus.).
3. *Slukhay N.V.* *Suhhestyya kommunykatsyya: lynhvystycheskoe prohrammyrovanye povedenyia cheloveka : uchebnoe-metodicheskoe posobie* [Suggestive communication studies: linguistic programming of peoples' behavior]. Kyiv, Kyevskyy unyversytet, 2012. 319 p. (In Rus.).
4. *Snytko E. S.* *Kommunikativnaya stratehiya pooshchrenyya y rechevye taktyky ee realizatsyy* [Communicative strategy of encouragement in speech tactics of its realization] [Electronic source] / E. S. Snytko // *Rusystyka*. Vol. 7, 2007: <http://uapryal.com.ua/scientific-section/snitko-e-s-kommunikativnaya-strategiya>
5. *Psykhologycheskyy slovar* [Psychological dictionary] [Electronic source]: http://www.psychologist.ru/dictionary_of_terms/index.htm?id=46
6. *Frankl V.* *Teoryya y terapiya nevrozov: vvedenye v lohoterapyyu y ekzystentsyalnyy analiz* [Theory and therapy neurosis: introduction in logotherapyin existential analysis] [Electronic source] / V. Frankl, 2001. 234p.: http://www.krotov.info/lib_sec/21_f/fra/nkl_02.htm
7. *Sartult. L"art de Virgile dans L"Eneide.* – Paris, 1926. 181 p.
8. *Delille J.* (trad.) *L"Énéide.* Т. 2. – Paris, 1804. 354 p.
9. *Highet G.* *The speeches in Vergil"s Aeneid.* – Princeton NJ, 1972. 589 p.
10. *Monti R. C.* *The Dido Episode and the Aeneid.* – Leiden, 1981. 543 p.
11. *Perretéd J.* *Virgile, L"Énéide, livres I-IV.* – Paris, Les Belles Lettres, C.U.F., 2e éd, 1999. – 287p.
12. *Poschl V.* *Die Dichtkunst Virgils.* – Wien, 1964. 452 p.

Проблеми класичної філології та неоелліністики

© *Лефтерова О. М., ollef@inbox.ru*

Мовленнєві тактики в латинській художньо-мовній традиції (на матеріалі «Енеїди» Вергілія)
(Українською)